

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ
ЗАСОБАМИ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ**

2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ	6
1.1 Поняття і типологія креолізованих текстів.....	6
1.2 Ціннісні орієнтації сучасних підлітків.....	10
РОЗДІЛ II. ДІАГНОСТИКА І РОЗВИТОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ.....	13
2.1 Діагностика ціннісних орієнтацій старших підлітків.....	13
2.2 Методика формування ціннісних орієнтацій підлітків засобами креолізованих текстів.....	19
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

Духовне життя сучасного суспільства свідчить про безліч проблем, а саме про зниження цінності дитинства, недостатню толерантність, занепад інституту сім'ї та посилення пріоритету індивідуалізму й прагматизму серед молоді.

Значну роль в подоланні негативної ситуації, що склалася, відводять школі. Одним з найважливіших шляхів вирішення існуючих проблем є продумана, адекватна сучасним умовам система виховання ціннісних орієнтацій школярів

Створення такої системи передбачає виокремлення пріоритетних напрямків, які, з одного боку, враховують потреби суспільства, а з іншого, особливості особистості сучасних підлітків. Отже, сьогодні на рівні педагогічної теорії й практики існує необхідність в дослідженні шляхів формування ціннісних орієнтацій сучасних школярів.

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком процесу обміну інформацією за допомогою технічних засобів, яке отримало назву «інформаційний вибух».

У структурі друкованого тексту як джерела інформації сьогодні часто поєднуються різні семіотичні знаки (вербальні, невербальні, паравербальні, змішані), що означає синтез мовних і немовних засобів. Такі тексти визначають як креолізовані.

Їхнє існування обумовлене тим, що при перенасиченості інформаційного середовища сучасного соціуму ресурси мови стають недостатніми для передачі інформації в повному обсязі.

Це поширює використання можливостей наочності, що створює підвищену інформаційну інформаційну насиченість текстового простору.

У психолого-педагогічних джерелах розкриття впливу ціннісних орієнтацій на розвиток особистості, її життєдіяльність відображено у працях таких відомих філософів, психологів і педагогів, як І. Бех, Р. Гуревич, А. Здравомислов, М. Каган, Д. Леонтьєв, А. Ручка, О. Сухомлинська, В. Сагатовський та інші.

Певні аспекти проблеми цінності життя розкрито сучасними дослідниками – О. Гінатуліною, О. Матюхіною, О. Михайликом, С. Труньовим.

До вивчення креолізованих текстів учені звернулися порівняно недавно. Насамперед, теорія вивчення креолізованих текстів широко представлена у філологічній науці (О. Анісімова, Л. Головіна, Н. Круглікова, М. Шахматова, І. Кольцов, О. Овчиннікова).

Отже, актуальність проблеми формування ціннісних орієнтацій старших підлітків та пошук нових методик організації виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах визначили тему нашого дослідження: «Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів».

Мета дослідження: розробити методику формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів.

Об'єкт дослідження: формування ціннісних орієнтацій старших підлітків.

Предмет дослідження: формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття і типологію креолізованих текстів
2. Визначити, провести діагностику ціннісних орієнтацій сучасних підлітків.
3. Розробити методику формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань застосовувався комплекс взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів: *теоретичні методи* (аналіз, порівняння, моделювання, узагальнення) для вивчення психолого-педагогічної літератури і визначення сутності та типології креолізованих текстів; *емпіричні методи* (спостереження, бесіда, анкетування, тестування) для діагностування ціннісних орієнтацій сучасних підлітків; формувальний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики

формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів; *методи математичної статистики* (критерій Стюдента) застосувались для обробки отриманих даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 імені Михайла Коцюбинського Вінницької міської ради». Загалом у дослідженні взяли участь 87 учнів 8-х класів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що визначено особливості формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів, проведено діагностику ціннісних орієнтацій сучасних підлітків.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методики формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів, яка може використовуватися з метою підвищення ефективності виховної роботи в загальноосвітній школі.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковані у збірнику наукових праць студентів і молодих вчених «Педагогічний пошук» (Вінниця, 2019); представлено у матеріалах науково-практичної конференції «Освіта в міждисциплінарному вимірі» (Вінниця, 2019).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи становить 30 сторінок. Ілюстративний матеріал подано в 2 таблицях і 7 рисунках. Бібліографія містить 30 найменування.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ

1.1 Поняття і типологія креолізованих текстів

Відомо, що значну частину знань про себе й навколишній світ сучасна людина отримує саме завдяки зору, тобто візуальні знаки, до яких належать як малюнки, так і друкований текст, концентрують у собі максимальну інформацію. «...Найбільша частина соціально значимих, багатих і цінних для суспільства систем орієнтована на сприйняття за допомогою зору і слуху», окрім, «коли очі кажуть одне, а язик – інше, досвідчена людина покладається на мову очей». [28, с. 323].

Схематичні зображення є більш давніми, аніж вербальні знаки. З певного історичного моменту вербальний текст (як рукописний, так і друкований) почав домінувати в процесі передачі інформації. В останні десятиріччя, незважаючи на те, що кількість людей, які вміють читати, у світі збільшується, спостерігаємо тенденцію до використання поряд із вербальними знаками іконічних (що допомагає знизити мовний бар'єр) [18, с.94].

У процесі самовиховання сучасним учням, які мають «кліпове мислення», тобто сприймають світ через яскраві короткі образи й асоціації, необхідна візуалізація інформації. Варто наголосити на важливості використання креолізованих текстів, що «представляють собою складні текстові утворення, в яких вербальні і невербальні елементи з'єднані в одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, що забезпечує комплексний вплив на учня» [12, с. 34].

У лінгвістиці метафоричний термін «креолізований текст» вперше був використаний у 1990 році лінгвістами Ю. Сорокіним та Є. Тарасовим у праці «Креолізовані тексти та їх комунікативна функція». Лінгвісти пояснюють поняття «креолізований текст» як особливий різновид тексту, що вибудовується з двох негомогенних компонентів: вербального (мовного/мовленнєвого) та невербального, що належить до інших знакових систем, ніж природна мова [24, с. 180-181].

О. Анісімова тлумачить поняття креолізованого тексту як такого, «...у якому вербальний та невербальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціонуюче ціле, націлене на комплексний прагматичний вплив на адресата» [1, с. 73]. До креолізованих текстів науковці відносять плакати, кінотексти, тексти радіомовлення та телебачення, засоби наочної агітації і пропаганди, рекламні тексти.

Однак зауважимо, що погляди вчених щодо «креалізований текст» не збігаються через неоднозначне декодування, оскільки за цим поняття закріплене інше значення.

Вище згаданий термін асоціюється з креолізацією, яка трактується неоднозначно. Під креолізацією спочатку розуміли «...процес утворення нових етнічних груп шляхом змішання крові декількох контактуючих етносів» [30, с. 328]. Першочергово креолами найменували дітей, що народилися в змішаних шлюбах між місцевими жителями Латинської Америки та іспанськими переселенцями, а згодом і всіх нащадків європейських переселенців на територіях колоній в Північній та Південній Америці.

Процес безпосередньої взаємодії кількох етносів, що проживають на спільній території та мають спільний побут, неминуче призводить до тісної взаємодії їхніх національних мов. Звідси й утворилося друге вузьке лінгвістичне значення терміну «креолізація» – процес формування нової мови (змішаної за лексикою та граматиною) в результаті взаємодії кількох неспоріднених мов [30, с. 329].

Структура креолізованого тексту складається з двох компонентів – вербального й невербального. Вербальний компонент має словесний характер, а невербальний містить іконічні знаки й символи. Серед перших розрізняють образні й логічні ікони. До образних ікон відносять фотографії та малюнки. Прикладами логічних ікон є схеми, креслення, графіки, таблиці, діаграми, а також цифри, дати, формули. Їхньою об'єднувальною ознакою є те, що форма іконічних знаків викликає уявлення про той об'єкт, рух, яке вони мають на увазі, тобто про значення, смисл знаку [22, с. 87]. Серед других виділяються символи, що походять від образів. Символи (завдяки своїй належності колективній свідомості соціуму) мають об'єктивне значення і відомі усім

представникам соціуму. Наприклад, для носіїв європейської культури лавровий вінок є символом перемоги, а голуб – символом миру. Символічні знаки включають в себе емблеми, логотипи, а також знаки наукової символіки – математичної, фізичної, мовної та ін.

Згідно з визначенням, креолізований текст є носієм різноманітних семіотик. Змішані компоненти креолізованого тексту відрізняє поєднання як вербальних, так і невербальних семіотичних знаків у межах одного тексту. Це може бути фотографія або малюнок з підписом, написом або іншим вербальним фрагментом тексту, технічний малюнок або схема з вербальним розшифруванням, діаграма, географічна карта з легендою, а також символ та емблема, які містять вербальний компонент [9, с. 93]. Важливості набувають також паралінгвістичні засоби, що визначають зовнішню організацію письмового тексту, його оптичний образ. До них відносять графічну сегментацію тексту, його розташування, довжина рядка, пропуски, колір, шрифт, курсив, підкреслювання. На думку Є. Анісімової, «...основною функцією паралінгвістичних текстів є акцентування думок автора, зорова паузація і ритмізація тексту». [1, с. 6].

Дослідниця Є. Анісімова класифікує креолізовані тексти відповідно до характеру зв'язку текстової частини з невербальною.

1. Тексти з нульовою креолізацією (графічна частина відсутня).
2. Тексти з частковою креолізацією (вербальний компонент функціонує незалежно від зображення, яке його лише супроводжує).
3. Тексти з повною креолізацією (вербальна частина не може функціонувати самостійно, оскільки тісно пов'язана із зображенням, яке є найважливішою складовою креолізованого тексту) [1, с. 58].

Вважається, що тексти з частковою креолізацією, на відміну від текстів з повною креолізацією, сприймаються читачем набагато швидше й легше, оскільки не вимагають часу на осмислення й переробку отриманої інформації. Але тексти з повною креолізацією мають сильніший вплив на аудиторію, оскільки вербальні та візуальні компоненти взаємодіють, утворюючи текстову цілісність.

Зображувальний компонент по-різному бере участь в організації тексту. Значну увагу дослідженню ролі ілюстрацій в креолізованому тексті надає науковець О. Пойманова. Так, дослідницею запропоновано таку класифікацію креолізованого тексту:

1. Репетиційні ілюстрації (є повторенням вербальної частини).
2. Адитивні ілюстрації (вміщують додаткову інформацію).
3. Видільні ілюстрації (основне завдання – додаткове підкреслення вербального компонента, що за обсягом перевищує іконічний).
4. Оpozитивні ілюстрації (вступають у суперечність із невербальним компонентом).
5. Інтегративні ілюстрації (введені у текстову частину чи доповнені нею для передачі інформації).
6. Зображувально-центричні ілюстрації (є основним компонентом, який доповнює вербальна частина) [21, с. 15].

Існує також класифікація креолізованих текстів за впливом на різні органи чуття:

1. Візуальні (друковані тексти: текст підручника, таблиці, картки, картинки, малюнки, схеми);
2. Аудіальні (аудіозаписи: аудіопосібники, фрагменти зразків мовлення);
3. Аудіовізуальні (відеофільми, мультимедійні програми, гіпертекст) [5, с. 35].

Найбільш поширеними моделями креолізованого тексту вважаються такі:

1. Ілюстрація + напис або підпис (плакат, карикатура, графіті)
2. Серія ілюстрацій + супроводжуючі написи або підписи (комікси);
3. Вербальний текст + зображення або декілька зображень (листівки);
4. Головний вербальний текст + одна ілюстрація або декілька ілюстрацій + супроводжуючі підписи (наукові, публіцистичні тексти) [1, с. 9].

Основними універсальними функціями зображення, що є засобом візуальної комунікації, дослідниця Є. Анісімова вважає інформативну, атрактивну, естетичну та експресивну.

Інформативна функція сприяє передачі певної інформації. Атрактивна функція полягає в тому, що зображення набуває здатності привертати увагу та краще сприйматися. Експресивна функція допомагає адресанту виразити почуття і таким чином вплинути на емоції читача. Естетична функція простежується в представленні художнього замислу автора [1, с. 51].

1.2. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків

Ціннісні орієнтації – це надання суб'єктом переваги певним цінностям, здатним задовольнити його потреби, іншим цінностям. Вони можуть бути виражені в ідеалах, сенсі життя особистості, ставленні до себе й оточення та найчастіше проявляються в соціальній поведінці особистості або певної групи. [25, с. 163]. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціалізації, засвоєння системи суспільних цінностей. Велике значення при цьому мають особливості соціального середовища, характер суспільних цінностей, що домінують у реферативних групах.

На думку більшості дослідників, першими виникли *теоцентричні* (релігійні) системи цінностей. Другу групу ціннісних систем утворюють *соціоцентричні* системи цінностей – у центрі такої системи стоїть суспільство, спільнота людей. Спільнота, заради якої живе людина, може бути як маленькою (кохана людина, сім'я, друзі), так і великою (релігійні, професійні організації, народ, нація, клас, вікова група, стать тощо). Третю групу ціннісних систем – *антропоцентричну* – складають ті цінності, у яких особистість є центральною. Вони виникли ще в давнину, відродилися в епоху Ренесансу й найбільшого розвитку досягли в XX столітті. Основні цінності: самореалізація, автономність, задоволення, користь, щирість, індивідуальність [23, с. 39].

Основною подією в історії вивчення цінностей є публікація досліджень Мілтона Рокіча. Насамперед, науковець розділив переконання й цінності. До нього ці поняття часто ототожнювали. На думку Рокіча, цінності – це «стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцева мета існування кращі з особистої чи соціальної точки зору, ніж протилежний чи зворотній їм спосіб поведінки, або ж кінцева мета існування» [17]. Тобто цінності виступають стандартами або критеріями, регулюючи як

самі установки, так і дії, порівняння, оцінки, тобто легітимізують власне особистість і її оточення (Rokeach, 1974).

М. Рокіч виділяє три типи переконань (екзистенціальні, оціночні і прогностичні), відносячи цінності до третього (прогностичного) типу переконань. Відповідно до цього цінності поділено на два типи: *інструментальні* (бажані режими/стилі/способи поведінки) і *термінальні* (бажані (ідеальні) кінцеві стану існування). При цьому за одними цінностями апріорі закріплюється приналежність до термінальних, а за іншими – до інструментальних.

З настанням ХХІ століття світоглядні погляди і розвиток сучасних підлітків зазнали значних змін. У порівнянні із попередніми роками молодь є стала більш самостійною, розкутою, відкритою до змін навколо. Не завжди ця самостійність є позитивним чинником, тому що, не будучи готовими до жорстоких реалій життя, підлітки замикаються в собі, їхні взаємини з батьками погіршуються.

Підлітки – це також одна з основних аудиторій освітньої системи. Для підліткового віку характерним є підвищений інтерес до іншої людини і до самого себе. Як зауважують психологи, ця «інша людина» стає для підлітка критерієм і міркою для пізнання власного «Я», критерієм істини. Тому постає завдання зробити коло спілкування підлітка ширшим, різноманітнішим і змістовнішим. «Об'єктами», покликаними увійти в систему його цінностей, можуть стати видатні особистості, відомості про яких містяться в навчальних програмах.

Система цінностей розвивається динамічно і неоднозначно. Цінності, які визначають як пріоритетні в суспільстві, повинні бути усвідомлені й прийняті кожною особистістю, кожним прийдешнім поколінням. Цінність входить в духовний світ людини так, ніби її створюють наново, і сприймається як глибоко інтимна внутрішньо особистісна якість, властивість індивідуального «Я». Тобто суспільство регулює можливу поведінку людини. Але цей контроль здійснюється, як правило, опосередковано, через призму інтелекту особистості, її психологічних якостей, переконань, цінностей [19, с. 168].

На думку О.Петрова, у ціннісній свідомості підлітків виділяють такі характеристики:

- 1) амбівалентність, поєднання протилежних оцінок;
- 2) нестабільність, мінливість;
- 3) еклектичність, поєднання елементів різних цінностей;
- 4) відсутність вираженого інтересу до політики і владних відносин, стійка політична індіферентність;
- 5) «приниженість» ідеалів, домінування прагматичних установок;
- 6) орієнтації на гедоністичні цінності, отримання насолоди («кайфу»);
- 7) переважання інструментальних цінностей над термінальними (за М. Рокічем) [20, с. 82].

Результати численних досліджень підтверджують тенденцію щодо задоволення, насамперед, матеріальних (економічних) і гедоністичних потреб, це помітно і в освітній сфері. Сьогодні більшість підлітків, обдумуючи вибір майбутньої професії, керуються лише престижністю тієї чи тієї роботи, її прибутковістю. Юнаки та дівчата все менше засуджують егоїзм. Зокрема, це спричинено впливом політичної ситуації в країні, що спричинила появу певних фінансових труднощів в окремих родинах. Однак спостерігаємо й позитивні тенденції. Більшість підлітків головним пріоритетом подальшого життя визначають сім'ю.

За даними досліджень, збільшується інтерес молоді до релігії. Причиною цього вважаємо виникнення нових культур і зростання кількості релігійних общин [27, с. 19].

Отже, формування ціннісних орієнтацій у підлітків тісно пов'язане із соціальними змінами, що протікають у суспільстві і визначають динаміку процесу соціалізації. Синзетивність підліткового періоду сприяє формування ціннісних орієнтацій як стійкої властивості особистості, що сприяє становленню світогляду. Відмінною особливістю віку є різке посилення саморефлексії, прагнення до самопізнання, до оцінки власних можливостей і здібностей, вибору майбутньої професії.

РОЗДІЛ II. ДІАГНОСТИКА І РОЗВИТОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

2.1. Діагностика ціннісних орієнтацій старших підлітків

Експериментальна робота з діагностики ціннісних орієнтацій сучасних підлітків відбувалась на базі комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 імені Михайла Коцюбинського Вінницької міської ради». Усього в експерименті взяли участь 87 учнів 7-8 класів. Вибір цієї вікової групи визначив психічний перелом, який обумовлює дисгармонічність, суперечливість системи цінностей підлітка.

Ми виокремили когнітивний, емоційний і поведінковий критерії сформованості ціннісних орієнтацій учнів.

Когнітивний критерій відображає наявність в учнів необхідних і достатніх знань про загальнолюдські цінності і способи їх реалізації. Ми вважаємо це критерієм, оскільки без розуміння сутності загально людських цінностей, їх взаємозв'язку реалізація підлітком очікуваних в суспільстві зразків поведінки буде поверхневою, суто наслідувальною. Для того, щоб говорити про достатній рівень оволодіння учнями знань аксіологічного характеру, необхідно, щоб ці знання були глибокі, усвідомлені і систематичні.

Емоційний критерій характеризує емоційне ставлення учнів до загальнолюдських цінностей, а також відображає цінності, які домінують в індивідуальній системі цінностей учнів.

Теоретичною базою для типології ціннісних орієнтацій учнів у нашому дослідженні є робота М. Яницького [29]. Дослідник вважає, що в індивідуальній системі цінностей особистості можна виокремити такі групи: цінності виживання і самоствердження (здоров'я, матеріально забезпечене життя, приємне проведення часу, відсутність обов'язків, високі вимоги до життя, незалежність тощо), традиційні цінності і цінності значущості інших (сім'я, любов, кар'єра, суспільне визнання, старанність, вихованість, акуратність, освіченість, наявність хороших і вірних друзів тощо), цінності творчості і

особистісного зростання (творчість, активне діяльне життя, цікава робота, широта поглядів, свобода, чуйність, терпимість, відповідальність, щастя інших).

Поведінковий критерій відображає сформованість звичок ціннісної поведінки, позитивних якостей особистості, стійкість системи ціннісних орієнтацій. Ми вважаємо це критерієм, оскільки наявність знань про цінності і декларування їх значущості особистості не завжди супроводжуються успішною реалізацією цих цінностей в поведінці.

Враховуючи мету нашого дослідження, нами обрано методику діагностики М. Рокіча «Ціннісні орієнтації» (додаток А). Вибір саме цієї методики обумовлений тим, що вона є універсальною, валідною, доступною, зручною та економічною за часом в проведенні дослідження.

Методика «Ціннісні орієнтації» спрямована на вивчення індивідуальних і групових уявлень про систему значущих цінностей, що визначають найбільш важливі орієнтири життєдіяльності. На думку М. Рокіча, виділяють два типи цінностей: термінальні та інструментальні. Термінальні цінності – це переконання в тому, що певні кінцеві цілі індивідуального існування з особистою і суспільною точок зору заслуговують на те, щоб до них прагнули. Інструментальні цінності – це переконання в тому, що певний образ дій (наприклад, чесність, раціоналізм) з особистою і суспільною точок зору має домінувати в будь-яких ситуаціях [1].

Підліткам пропонували два списки цінностей (по 18 у кожному), у яких учень мав надати кожній цінності ранговий номер. Процедура обробки полягала в підрахунку середнього арифметичного рангів кожної цінності. Для кожного середнього показника була обрахована відносна похибка вимірювань з використанням коефіцієнта Стюдента, що дорівнює 0,8. Можемо вважати, що перші шість цінностей в цих списках є для підлітків значущими, останні шість – підлітки відкидають, а ставлення до цінностей, які опинилися між цими двома групами, – нейтральне. Результати досліджень цінностей за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча представлені в табл. 1 і 2.

З табл. 1 видно, що цінності «здоров'я», «дружба», «активне діяльне життя», «сім'я» і «любов» є для підлітків найбільш значущими. Важливим є факт, мистецтво і творчість, виступаючи цінностями, знання про які сформовані меншою мірою, виявилися серед учнів відкинутими. Пізнання увійшло в групу цінностей, до яких підлітки індиферентні. Це можемо пояснити тим, що знання самі по собі не є для підлітків цінністю, а, скоріше, виступають засобом досягнення соціального статусу. Однак, незважаючи на те, що в розумінні

Таблиця 1

Результати дослідження термінальних цінностей
(за результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча)

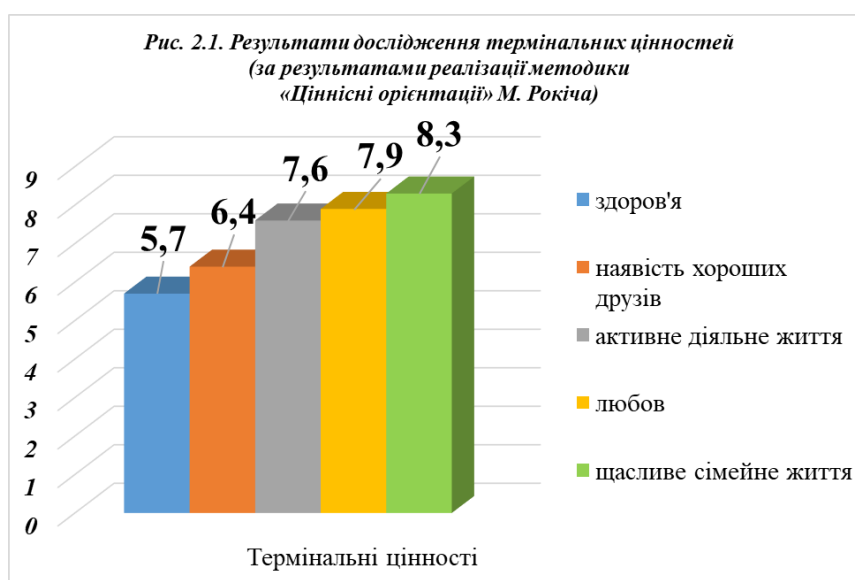
	Цінність	Середнє арифметичне	Відносна похибка, %
1.	Здоров'я	5,7	11
2.	Наявність хороших і вірних друзів	6,4	9
3.	Активне діяльне життя	7,6	9
4.	Любов	7,9	9
5.	Щасливе сімейне життя	8,3	9
6.	Життєва мудрість	8,7	7
7.	Розвиток	8,9	6
8.	Цікава робота	9,1	7
9.	Матеріально забезпечене життя	9,6	7
10.	Свобода	9,9	7
11.	Пізнання	10,1	6
12.	Впевненість в собі	10,3	6
13.	Продуктивне життя	10,8	6
14.	Визнання широким загалом	10,9	5
15.	Розваги	11,2	5
16.	Краса природи і мистецтва	11,3	6
17.	Творчість	11,4	6
18.	Щастя інших	12,5	5

Таблиця 2

Результати дослідження інструментальних цінностей
(За результатами реалізації методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча)

	Цінність	Середнє арифметичне	Відносна похибка, %
1.	Вихованість	6,3	10
2.	Життєрадісність	6,5	11
3.	Акуратність	7,2	10
4.	Незалежність	8,0	8
5.	Старанність	8,9	8
6.	Освіченість	9,1	8
7.	Відповідальність	9,3	6
8.	Сміливість у відстоюванні власної думки	9,4	6
9.	Раціоналізм	9,5	6
10.	Самоконтроль	9,6	6
11.	Тверда воля	10,2	6
12.	Чуйність	10,2	7
13.	Чесність	10,3	6
14.	Широта поглядів	10,4	6
15.	Непримиренність	11,1	6
16.	Терпимість	11,3	6
17.	Ефективність в справах	11,5	5
18.	Високі запити	11,8	6

На підставі проведеного анкетування найбільш значущі цінності підлітків представили у вигляді діаграм. (Рис. 2.1, 2.2)

З табл. 1 видно, що цінності «здоров'я», «дружба», «активне діяльне життя», «сім'я» і «любов» є для підлітків найбільш значущими. Це свідчить про те, що підліткам не вистачає саме цих цінностей. Школярам цієї вікової групи властиве невдоволення собою, своєю зовнішністю, це період переходу від дитинства до дорослості. У підлітка вперше пробуджується інтерес до свого внутрішнього світу, який проявляється в самозаглибленні і роздумі над власними переживаннями, думками, кризі дитячого ставлення до самого себе і до світу, негативізму, невизначеності. У підлітковий період здійснюється перехід від свідомості до самосвідомості, «викристалізовується» особистість.

Важливим є факт, мистецтво і творчість, виступаючи цінностями, знання про які сформовані меншою мірою, виявилися серед відкинутих. Пізнання увійшло до групи цінностей, до яких підлітки індіферентні. Це можливо пояснюється тим, що знання самі по собі не є для підлітків цінністю, а, скоріше, виступають засобом досягнення соціального статусу. Однак, цінність «щастя інших» у наведеній ієрархії виявилася на останньому місці. Це свідчить про те, що цінність людини підлітками усвідомлюється, але не приймається.

У табл. 2 цінності, яким підлітки віддають перевагу, можна умовно поділити на дві групи. Перша група – це цінності, що виражають образ дій, дозволяють досягти суспільного визнання і соціального статусу (вихованість, освіченість, старанність), інша група – цінності, що мають деяку комунікативну спрямованість (життєрадісність, незалежність, акуратність).

Той факт, що «терпимість» і «чуйність» виявилися в кінці списку інструментальних цінностей, підтверджує припущення про те, що розуміння цінності «людина» у підлітків ще не перейшло в її прийняття. «Раціоналізм» і «широта поглядів» також не опинилися значущими цінностями, що вказує на необхідність формування цінностей «наука» і «знання».

На підставі вибору учнями значущих цінностей встановилася домінуюча в системі цінностей підлітків група: цінності виживання і самоствердження, традиційні цінності і цінності значущості інших або цінності творчості і особистісного зростання. Отримані дані дозволяють зробити висновок, що в системі цінностей більшості підлітків переважають традиційні і цінності значущості інших (57%), цінності виживання і самоствердження є значущими для 23% учнів, а цінності творчості та особистісного зростання – для 20%, що свідчить про те, що провідним механізмом формування цінностей у школярів цього віку є соціалізація.

З даними анкетування ми ознайомили батьків та учителів. На думку батьків, цінності «здоров'я», «сім'я» і «друзі» підлітками не тільки приймаються, а й реалізуються в поведінці і діяльності. Громадське визнання не вказується учнями в якості найбільш значущої цінності, але при цьому відзначається батьками. Можливо, це пов'язано з тим, що підлітки не усвідомлюють, що суспільне визнання є для них цінністю-метою, хоча вибрані ними цінності-засоби на це вказують.

Батьки відзначили, що інструментальні цінності «життєрадісність», «вихованість», «старанність» і «незалежність», тобто ці образи дій підлітками не тільки приймаються, а й реалізуються в поведінці. Цікаво, що «чесність» і «чуйність» відзначаються батьками учнів як тенденції, які часто проявляються в поведінці, але при цьому самі учні ці цінності в якості значущих для них не вказують. Можливо, це пов'язано з тим, що підлітки копіюють бажані образи дій, щоб отримати схвалення батьків і вчителів. Схожа ситуація складається з «освіченістю» і «акуратністю». Підлітки обирають їх як зразки поведінки, яким

вони надаються перевагу, але при цьому, як свідчить опитування батьків, їх не реалізують. Думки батьків в цілому збігаються з точкою зору вчителів.

Проведене дослідження свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи щодо формування ціннісної спрямованості старших підлітків.

2.2 Методика формування ціннісних орієнтацій підлітків засобами креолізованого тексту

Умови сучасного суспільства вимагають від особистості вміння критично ставитися до дійсності, твердої життєвої позиції й стійкої системи ціннісних орієнтацій, яка, своєю чергою, є важливою основою особистісного самовизначення. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що традиційні класичні підходи до проблеми формування ціннісних орієнтацій вивчені достатньою мірою. У своїй роботі ми вирішили підійти до формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів.

Під час та після проходження педагогічної практики ми розробили систему годин спілкування, на яких разом з учнями 8 класу створювали креолізовані тексти.

Наведемо приклади фрагментів деяких годин спілкування, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій старших підлітків.

Особливо сподобалася школярам тема «Створи себе сам!» (Секрети успіху). Ми провели заняття у формі бесіди, наводили приклади. Розпочали з питання, над яким замислилися наші учні.

Що таке "успіх" і з чим його їдять? Як зробити так, щоб ваша страва не пригоріла, не була пересоленою або ж гіркою? Сьогодні ми розкажемо вам ідеальний рецепт успіху та його складові інгредієнти. Тож приготуйтеся запам'ятовувати!

І зараз ми познайомимося із першою особистістю, яка розповість нам про свій особливий інгредієнт. Між публікацією її першого роману в 1997 році і 2007 роком минуло десять років. Саме у 2007 році журнал Forbes оцінив статок письменниці в один мільярд доларів США. І, звичайно ж, крім грошей, Роулінг

придбала величезну популярність. Для порівняння: навіть такий суперпопулярний письменник, як Стівен Кінг, зміг заробити всього 200 мільйонів доларів. А твори королеви детективного жанру – Агати Крісті – принесли дохід всього в 5 мільйонів фунтів! «Не втраť свій шанс, коли весь світ дивиться», – життєве кредо письменниці, для якої «найжахливіше, що відбувається в житті, – це порожній холодильник».

Справжнє ім'я письменниці – Джо. У процесі публікації першої книги, видавці попросили Роулінг вказати лише ініціали на обкладинці, адже чоловіча аудиторія просто могла би не сприйняти книгу, що написана жінкою. Література й творчість цікавили Роулінг із самого дитинства.

Свою першу казку про містера Кролика і міс Бджолу Джоан написала ще в 5 років на прохання молодшої сестри. Коли дівчинці було лише 15, її мамі поставили страшний діагноз: розсіяний склероз. На жаль, після 10 років боротьби з хворобою жінка померла. Ця утрата сильно вплинула на Джо. «...найбільше я шкодую про те, що моя мама так і не дізналася, що я стала письменницею. Я ніколи їй не розповідала про Гаррі Поттера, але він би їй обов'язково сподобався...» – згадувала в одному з інтерв'ю Роулінг.

Після смерті матері тоді ще нікому не відома дівчина починає життя з чистого аркушу і переїжджає до Португалії викладати англійську. Там знайомиться із першим чоловіком, народжує дочку Джесіку, однак через кілька місяців він виганяє Джоан з немовлям на руках.

Не маючи нічого, Роулінг повертається до Великої Британії, де живе на допомогу в 70 фунтів, якої ледве вистачає для того, щоб зняти крихітку квартирку й купити найдешевші продукти. «Я вважала себе найбільшою невдахою, яку знала», – описує своє тодішнє життя Роулінг. Важке розлучення стало причиною депресії, що знайшла згодом втілення в образі дементорів у серії книг про Гаррі Поттера – лихих і безжальних істот, що витягують з людей душу та щасливі емоції. Для порівняння сьогодні письменниця заробляє 77 фунтів за хвилину (приблизно 120\$).

Досить важко повірити, що аванс за першу книгу із серії про «Гаррі Поттера» складав усього лише трохи більше 2300\$. За щасливим випадком, видавництво надрукувало цю книгу лише тому, що 8-річна дочка голови видавництва прочитала перший розділ і вимагала продовження.

Перший тираж книги про хлопчика зі шрамом становив усього лиш 1000 примірників, із яких 500 книг видавництво абсолютно безкоштовно надіслало у різні бібліотеки. Цього було достатньо, що роман отримав звання «найкращої дитячої книги року» у Великій Британії. Згодом право на американське видання роману було куплене на аукціоні за 100 000\$. Джоан Роулінг продовжила роботу на серію книг і вже у 2004 році стала найбагатшою жінкою Англії. А у 2011 році вона стала першою в світі жінкою-автором, яка заробила 1 млрд доларів.

Не забуває відома письменниця і про благодійність. У 2000 році жінка заснувала фонд Volant Charitable Trust, який бореться з бідністю, допомагає дітям і неповним сім'ям, займається дослідженнями розсіяного склерозу.

У своїй промові перед випускниками Гарвардського університету в 2008 році Роулінг розповіла про те, що не завжди все виходить з першої спроби: «Найбільшим моїм страхом в вашому віці була не бідність, а потерпіти невдачу. Не потрібно боятися невдач – вони неминучі. Неможливо жити і не програвати, хіба що ви живете настільки обережно, що, по суті, і не живете зовсім – в цьому випадку ви свідомо зазнаєте невдачі».

«Чому я продовжую писати? Тому що мені це заняття дуже подобається».

Якби у мене запитали мій рецепт щастя, то першим кроком я б назвала з'ясування того, що тобі найбільше подобається робити, а другим – пошук когось, хто б міг тобі за це платити. Мені дуже пощастило, що моє письменство приносить ще й гроші.

Я ніколи не ставила перед собою мету розбагатіти. Багато років тому я отримала лист від якоїсь організації – здається, з Америки, – яка хотіла оголосити мене підприємцем року. Я відповіла, що, на жаль, змушена від цього звання відмовитися, оскільки малоімовірно, що я коли-небудь зароблю багато

грошей. Це ніколи не входило в мої плани. Я просто написала книгу і думала, що це хороша книга. От і все.

Після розповіді вчителя відбулося жваве обговорення, у якому взяли участь усі учні. Наведемо приклади деяких відповідей на запитання.

- Чия історія/чий шлях до успіху вам сподобався найбільше?

Мене надихнула історія Джоан Кіплінг Роулінг. Це моя улюблена письменниця, творами якої я захоплююся. Я здивована, що жінка, яка так рано втратила маму, пережила важке розлучення, виховувала доньку самотужки, змогла досягти успіху й залишилася такою чесною, відкритою і позитивною людиною!

- Чи знаєте ви когось, чий секрет успіху надихає або дивує вас?

Мене надихає успіх мого тата. Він народився у маленькому селі, але дуже старанно вчився, закінчив школу із золотою медаллю, вступив до університету, про який мріяв. Зараз він працює головним архітектором і робить те, що приносить йому задоволення.

- Які секретні інгредієнти ви запам'ятали?

Потрібно завжди пам'ятати, хто ти, наполегливо працювати, не забувати мріяти й пробувати всі шанси, які доля дає тобі.

- На вашу думку, успішними народжуються чи стають?

Я думаю, що успіх – це безперервна робота над собою. Не можна досягти чого, лежачи на дивані і сподіваючись на випадок. Тому для мене успіх – це 90% праці і 10% везіння.

- Чи може улюблена справа бути не лише улюбленою, але й прибутковою?

Так, улюблена справа може бути прибутковою, якщо ти робиш це добре. Якщо ти віддаєш усе і не чекаєш, що тримаєш щось взамін.

Як узагальнення нашої спільної роботи – створення мотиваційного плакату (рис. 2.3)

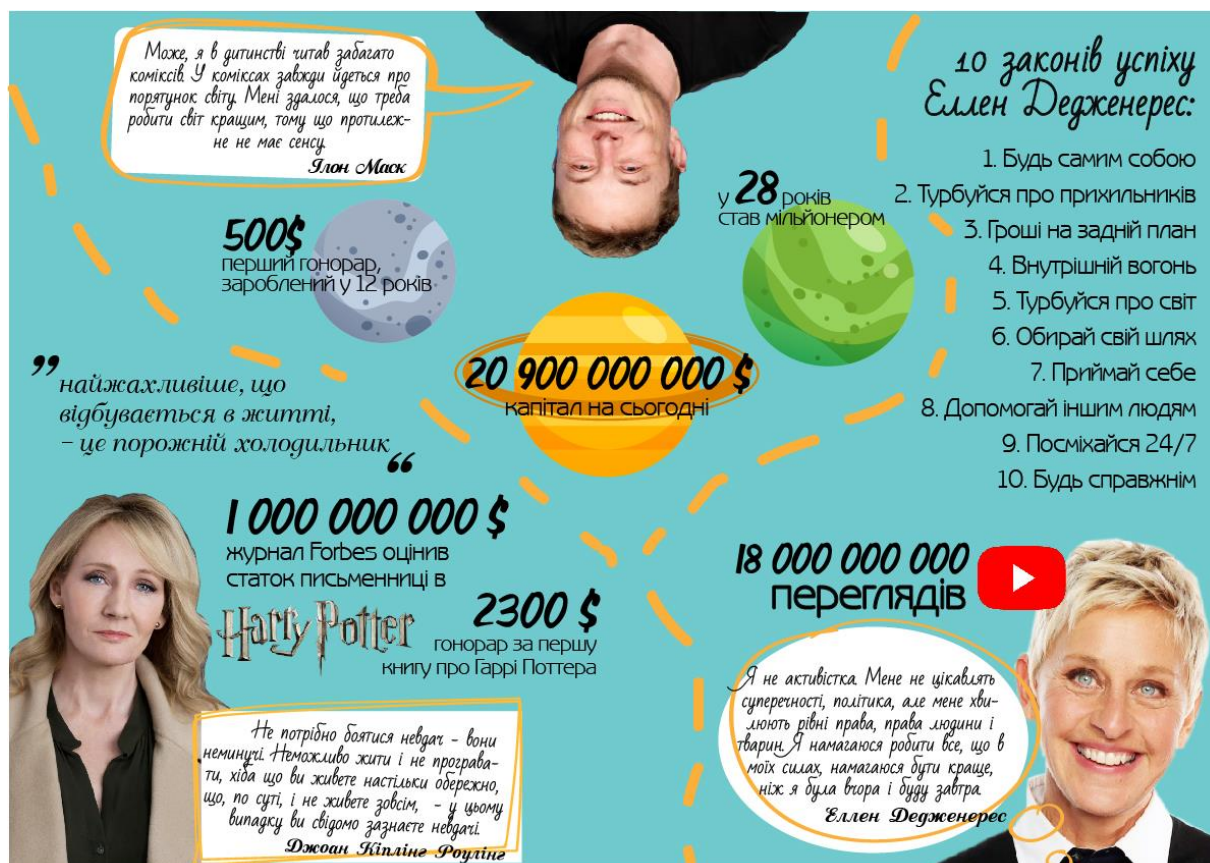

Рис. 2.3. Креолізований текст «Секрети успіху»

Дітям дали завдання: подумати над власними конкретними діями щодо досягнення успіху. Ми були приємно вражені, коли Діана Г. і Вікторія В. виконали завдання у формі коміксів.

Наводимо думки учениць. Діана Г. говорить: «Іноді чужі досягнення можуть засмутити та посіяти в душі невпевненість. Головне – правильно сприймати успіхи інших, адже чужий позитивний **приклад** може стати вагомим поштовхом для того, щоб працювати краще!» (рис 2.4.)

Вікторія В. вважає: «Трапляються ситуації, коли людина стоїть на роздоріжжі вибору: важко визначитися, якою стежкою піти. Тоді на допомогу приходять мудрі наставники, які допоможуть проаналізувати всі «За» та «Проти» й **переконують** зробити правильний вибір» (рис. 2.5.)

Рис. 2.4 Комікс учениці Діани Г.

Рис. 2.5. Комікс учениці Вікторії К.

Враховуючи результати нашого дослідження, ми присвятили годину спілкування темі формування толерантного ставлення до представників різних культур. При підготовці до заняття звернули увагу на те, що пріоритетною повинна бути робота педагога не стільки над проблемою розширення та поглиблення знань школярів про інші культури, скільки над проблемою ставлення дитини до інших культур взагалі. Визначальним чинником виховання в учнів толерантності стали зустрічі підлітків із представниками інших культур.

Організовувати зустрічі школярів з іншими культурами можна і заочно, використовуючи інформацію про інші культури, про їхні ціннісні пріоритети, іншу логіку мислення та поведінки людей.

Розпочали наше заняття з підготовленого нами плакату.

Рис. 2.6. Плакат «Толерантність»

На занятті ми акцентували увагу на боротьбі зі стереотипним мисленням. Протягом цього часу підлітки в ігровій формі знайомилися з механізмом виникнення забобонів та стереотипів. Учням були запропоновані приклади виникнення расових забобонів. Наведемо один із них. Зустрівши на вулиці циганку, ми готові зразу ставитися до неї з упередженням, тому що в нашій свідомості давно сформувалося уявлення про циган як шахраїв. У цьому судженні є частка істини: багато циган здобувають засоби для існування шляхом обдурювання людей. Але навряд чи можна переносити негативне ставлення до них на весь народ взагалі.

Так, наприклад, підліткам пропонувалося уявити, що було б, якби всі люди були однакові: всі носили однаковий одяг або їли одне й те ж саме. Було

поставлено запитання: «Чи сподобалося б це вам?» Під час обговорення підлітки усвідомили, що іноді люди не люблять когось тільки за те, що він «несхожий», «інший». Але в очах оточення всі ми теж «інші». Так і традиції інших культур можуть здаватися нам незвичайними, тобто «іншими». Ця теза була проілюстрована ставленням до їжі в різних культурах (ненці вживають у їжу сире м'ясо або рибу, мусульмани не їдять свинини), традицією спільного проживання із старшими родичами (збереження великої сім'ї у народів Китаю, Середньої Азії), незбіг ідеалу жіночої краси у різних народів.

Учні порівнювали звичаї китайців та українців.

У Китаї вважається непристойним цілувати іншого при зустрічі, а у нас поцілунки є звичайним проявом симпатії.

У Китаї не п'ють холодну воду, а у нас нею тамують спрагу в спекотну пору.

У Китаї основні страви подають на початку трапези, а вже потім суп, а в нас суп вважається першою стравою.

У Китаї шкірку з овочів та фруктів чистять лезом ножа, яке спрямоване від себе, а у нас – до себе.

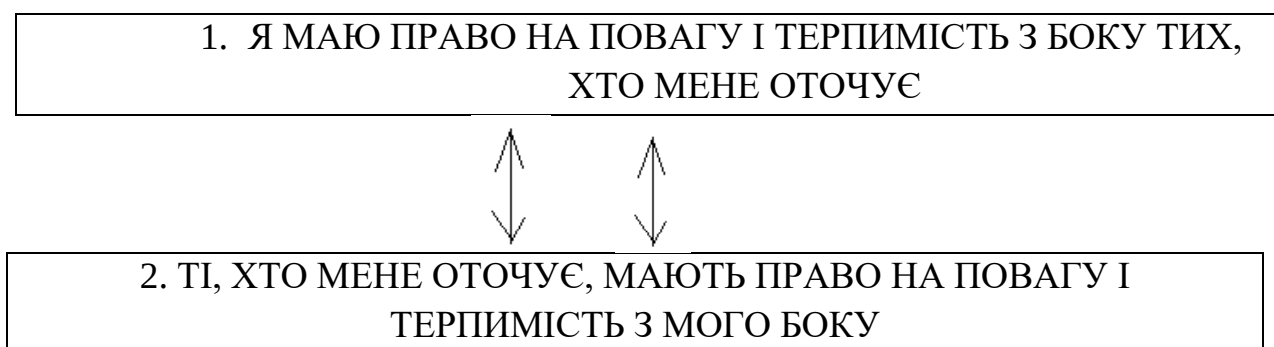
Підліткам запропонували: «Нехай ті, хто вважає, що поведінка китайців дивна, піднімуть праву руку, а ті, хто думає, що вона звичайна – ліву». Реакція учнів дала підстави обговорити те, що немає «поганих» та «хороших», «природних» та «протиприродних» звичаїв. Кожний народ має право на свої звичаї.

У кінці роботи за нашою програмою підлітки дійшли висновку, що така праця стала поштовхом для розуміння себе як особистості, свого місця в житті. Учні почали замислюватися над своїми недоліками. Під час наступних обговорень підлітки визначили правила, за якими будуватимуть стосунки у своєму колективі:

1. Сприймати один одного як особистість.
2. Виявляти шляхентність у вчинках і намірах.
3. Уміти не лише слухати, а й чути та розуміти.

4. Поважати, цінувати в людині велич думок і дій.
5. Дискутувати та відстоювати свої думки за правилами етики.
6. З розумінням ставитися до прорахунків своїх друзів.
7. Допомогати товаришу у біді, радіти його успіхам.
8. Не бути категоричними, виховувати в собі вміння й готовність йти назустріч.

Діти визначили закони життя у колективі (рис. 2.7.)

Вважаємо, що успіхом нашої роботи є те, що діти зацікавились методикою створення креолізованих текстів. Було створені плакати, які були використані нами під час проведення тематичних тижнів (представлені у додатку В креолізовані тексти: «Життя реальне чи віртуальне», «Чи є життя без пластику», «Двомовність: боротися чи ні», «Не будь як всі. Подумай про нас» (присвячений захисту тварин), «Не дозволь палінню вбити націю») (додаток Б).

Учні працювали над створенням плакатів командами. Така робота їх зацікавила. У своїх коментарях вони зазначили, що потрібно було не тільки шукати інформацію, продумувати художнє оформлення, а й задуматися над власною поведінкою, вчинками. Школярі зауважили, що важливою складовою цієї роботи було донести інформацію іншим. Було запропоновано створити у школі стенди, на яких висвітлювати інформацію про нагальні потреби життя, про важливі проблеми школи засобами креолізованих текстів. Після проведення нашого дослідження вважаємо, що така діяльність спрямована на формування всіх компонентів ціннісної спрямованості старших підлітків.

ВИСНОВКИ

1. Опрацювавши психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, ми дійшли висновку, що креолізований текст – текст, у якому вербальний та невербальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціонуюче ціле, націлене на комплексний прагматичний вплив на адресата. До креолізованих текстів науковці відносять плакати, кінотексти, тексти радіомовлення та телебачення, засоби наочної агітації і пропаганди, рекламні тексти, комікси.

2. У роботі ціннісні орієнтації розглядаються як надання суб'єктом переваги певним цінностям, здатним задовольнити його потреби, іншим цінностям. Вони можуть бути виражені в ідеалах, сенсі життя особистості, ставленні до себе й оточення та найчастіше проявляються в соціальній поведінці особистості або певної групи. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціалізації, засвоєння системи суспільних цінностей.

Синзетивність підліткового періоду сприяє формування ціннісних орієнтацій як стійкої властивості особистості, що сприяє становленню світогляду. Ми виокремили когнітивний, емоційний і поведінковий критерії сформованості ціннісних орієнтацій учнів.

За результатами діагностики за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча з'ясовано, що підлітки віддають перевагу цінностям, які спрямовані на здоров'я, щасливе сімейне життя, активну діяльність, наявність хороших друзів. Серед інструментальних цінностей перевага надається вихованості, життєрадісності, акуратності, незалежності, старанності. На останніх місцях серед термінальних цінностей учні поставили красу природи і мистецтва, творчість, щастя інших.

3. Нами розроблено методику формування ціннісних орієнтацій старших підлітків засобами креолізованих текстів. Теми проведення годин спілкування пов'язані з результатами діагностики за методикою М. Рокіча.

Були проведені години спілкування «Шлях до успіху», «Вчимося толерантності», «Збережемо планету», «Життя реальне чи віртуальне»,

«Двомовність: боротися чи ні». Проблематичність проведених годин спілкування забезпечувалась створенням креолізованих текстів. Учні активно брали участь. Відмічали зацікавленість в груповій пошуковій роботі. Відзначили підвищення рефлексивної складової освітньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизированных текстов). Москва: Академия, 2003. 128 с.
2. Балакірєва О. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Український соціум*. 2002. №1. С.7-19.
3. Бернацкая А. К проблеме «креолизации» текста: история и современное состояние. *Речевое общение: специализированный вестник Краснояр. гос. ун-та*. Красноярск. 2000. Вып. 3(11). С. 106.
4. Большаинова Л. Внешняя организация газетного текста поликодового характера. *Типы коммуникации и содержательный аспект языка*. Москва, 1987. С.4-14.
5. Валгина Н. Теория текста : учеб. Пособие. Москва: Логос, 2003. 280 с.
6. Варданын М. Буктрейлер як засіб підвищення читацької активності майбутніх учителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 64. № 2. С. 39-47.
7. Волошина О., Андрєєва В. Деонтологічна культура як складова професійної готовності вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Вип. 52. 2018. С. 12-29.
8. Вострякова Н. Використання коміксу у навчально-виховному процесі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 13 (272). Ч. I. 2013. С. 226-233.
9. Галанова О. Использование информационного потенциала креолизованного текста при обучении иноязычному профессионально-ориентированному говорению в неязыковом вузе. *Образование и наука*. 2009. №9. С. 91-95.
10. Гетьман З. Текст з іконічним компонентом як результат креолізації комунікації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Іноземна філологія»*. 2006. Вип. 40. С. 6-7.

11. Даниленко Є. Дидактичні можливості коміксів у процесі навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2010. № 6. С. 101-106.
12. Дубравіна О. Креолізовані тексти як засіб формування читацької компетентності учнів середньої школи на уроках літератури. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасна гуманітаристика»*. 2018. Вип. 10. С. 34-37.
13. Житеньова Н. Сутність візуалізації в навчальному процесі. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер. : Педагогічна*. 2013. Вип. 19. С. 18-21.
14. Загнітко А. Лінгвістика тексту: теорія і практикум : наук.-навч. посіб. Донецьк : ДонНУ, 2006. 289 с.
15. Карандашев В. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. Санкт-Петербург: Речь, 2004. 70 с.
16. Кузнєцова Т. Особливості концептуального сприйняття креолізованих медіа-текстів. *Держава та регіони. Сер. : Соціальні комунікації*. Запоріжжя, 2012. № 2 (10). С. 64-68.
17. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.follow.ru/article/344>
18. Максименко О. Поликодовый vs. креолизованный текст: проблема терминологии. *Вестник РУДН, серия Теория языка. Семиотика. Семантика*. 2012. №2. С. 93-96.
19. Маркова Ю. Жизненные ценности современного студенчества. *Вестник Пермского университета: Философия. Психология. Социология*. Вип. 1. С. 164-171.
20. Петров А. Ценностные предпочтения молодежи: диагностика и тенденции изменений. *Социологические исследования*. 2008. № 2. С. 83-90.
21. Пойманова О. Семантическое пространство видеовербального текста: автореф. дис. канд. филол. наук. Москва, 1997. 24 с.

22. Романова Н., Филиппов А., Панькин В. Знаки прошлого и настоящего. Москва: Флинта: Наука, 2007. 280 с.
23. Семенов В. Ценностные ориентации современной молодежи. *Социологические исследования*. № 4. 2007. С. 37-43.
24. Сорокин Ю., Тарасов Е. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. *Оптимизация речевого воздействия*. Москв: Наука, 1990. 180-186.
25. Сурина И. Ценностные ориентации. *Знание. Понимание. Умение*. 2005. №4. С. 162-164.
26. Фролова Н. Дослідження психологічного механізму трансформації в системі ціннісних орієнтацій молоді. *Молода нація*. 1997. №7. С. 15-18.
27. Швайківська І. Усвідомлення життєвих цінностей учнями старшокласниками. *Соціальний педагог*. № 17 (19). 2008. 49 с.
28. Якобсон Р. Язык в отношении к другим системам коммуникации. Избранные работы. Москва: Наука, 1985. 350 с.
29. Яницкий М. Ценностные ориентации личности как динамическая система. Кемерово: Кузбассвуиздат, 2000. 204 с.
30. Яценко Н. Толковый словарь обществоведческих терминов. Санкт-Петербург: Лань, 1999. 528 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика “Ціннісні орієнтації” (М.Рокіч)

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її ставлень до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої компетенції і «філософії життя». Методика заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. М. Рокіч виділяє два класи цінностей:

- термінальні – переконаність у тому, що кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб її прагнути;
- інструментальні – впевненість у тому, що якийсь спосіб дій або властивість особистості є превалюючими за будь-якої ситуації.

Інструкція: «Зараз вам буде запропоновано набір із 18 карток з позначенням цінностей. Ваша задача – розкласти їх у порядку значущості для вас як принципів, якими ви керуєтеся у вашому житті.

Кожна цінність написана на окремій картці. Уважно вивчіть картки і, вибравши ту, яка для вас найбільш значуща, поставте її на перше місце. Потім виберіть другу за значущістю цінність і розмістіть її за першою. Зробіть те саме зі всіма картками, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і посяде 18-е місце.

Працюйте не поспішаючи, вдумливо. Якщо в процесі роботи ви зміните свою думку, то можете виправити свої відповіді, помінявши картки місцями. Кінцевий результат повинен відтворювати справжню вашу позицію».

Цей розподіл відповідає традиційній класифікації на цінності-цілі і цінності-засоби.

Респонденту пропонується два списки цінностей (по 18 у кожному) або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках випробовуваний визначає ранговий номер кожній цінності, а картки розкладає у порядку значущості. Остання форма подання матеріалу дає надійні результати.

Спочатку пропонується набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Стимулюючий матеріал (написаний на окремих картках).

Список А (термінальні цінності):

- активне, діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя);
- життєва мудрість (зрілість думок і здоровий глузд, що досягається життєвим досвідом);
- здоров'я (фізичне і психічне); цікава робота;
- краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і мистецтві);
- любов (духовна і фізична близькість з улюбленою людиною);
- матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
- наявність хороших і вірних друзів;
- суспільне визнання (пошана оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
- пізнання (можливість розширення власної освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток);
- продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
- розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
- розвага (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
- свобода (самостійність, незалежність у думках і вчинках);
- щасливе сімейне життя;
- щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);
- творчість (можливість творчої діяльності);
- упевненість у собі (внутрішня гармонія, вільний вияв внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

- акуратність (охайність), уміння впорядковувати речі, порядок у справах;
- вихованість (хороші манери);

- високі запити (високі вимоги до життя і високі прагнення);
- життєрадісність (відчуття гумору);
- старанність (дисциплінованість);
- незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
- неприйняття недоліків у собі й інших;
- освіта (широта знань, висока загальна культура);
- відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово);
- раціоналізм (мати здоровий глузд і логічно мислити, ухвалювати обдумані, раціональні рішення);
- самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- сміливість в обстоюванні власної думки, власних поглядів;
- тверда воля (уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами);
- терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їх помилки і хиби);
- широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
- чесність (правдивість, щирість);
- ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі);
- чуйність (дбайливість).

Позитивом методики є універсальність, зручність і економічність у проведенні обстеження й обробці результатів, тобто гнучкість, можливість варіювати як стимулюючий матеріал (списки цінностей), так і інструкції. Істотним її недоліком є вплив соціальної бажаності, можливість нещирості. Тому особливу роль у даному випадку відіграє мотивація діагностики, добровільний характер тестування і наявність контакту між учасниками. Методику не рекомендується застосовувати в цілях відбору і експертизи.

Для подолання вказаних недоліків і глибшого проникнення в систему ціннісних орієнтацій можливі зміни інструкції, що дають додаткову діагностичну інформацію, які дозволяють зробити більш обґрунтовані висновки. Так, після

основної серії можна попросити випробовуваного ранжувати картки, відповідаючи на такі запитання:

„У якому порядку і якою мірою (у відсотках) реалізовані дані цінності у вашому житті?

Як би ви розташували дані цінності, якби стали таким, яким мріяли?

Як, на ваш погляд, це зробила б людина, досконала в усіх відношеннях?

Як зробила б це, на вашу думку, більшість людей?

Як це зробили б ви 5 або 10 років тому?

Як це зробили б ви через 5 або 10 років?

Як ранжували б картки близькі вам люди?”

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх угруповання випробовуваним у змістові блоки на різних засадах. Так, наприклад, виділяються „конкретні” і „абстрактні” цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя і т.д. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи; індивідуалістичні цінності, альтруїстичні цінності; цінності самоствердження і цінності схвалення інших і т.д. Це далеко не всі можливості суб’єктивної структуризації системи ціннісних орієнтацій. Потрібно спробувати вловити індивідуальну закономірність. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити не сформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирість відповідей.

Обстеження краще проводити індивідуально, але можливе і групове тестування.

ЧИ Є ЖИТТЯ *без* ПЛАСТИКУ?

1 000 000

пакетів за хвилину
продається в
супермаркетах
в усьому світі

300-1000 років
потрібно для розкладання
одного пакета

> 1 трільйон
пакетів викидається щороку

15 кілометрів
пластикового сміття плаває
в північній частині Тихого океану

1 мільйон
плахів та інших тварин щороку
 гине через пластикові відходи

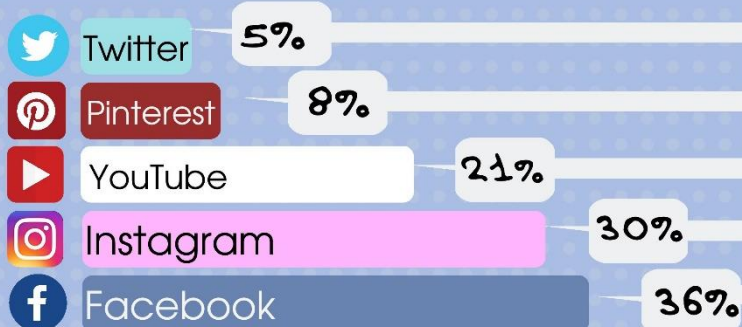

Ти - частина цієї планети!

РЕАЛЬНЕ чи ВІРТУАЛЬНЕ життя?

Що обирає молодь?

Навчайся

Спілкуйся

Розвивайся

Живи так, щоб на соціальні мережі не вистачало часу!

Соцмережі викликають залежність

«Життя» у соцмережах – причина депресії

Соцмережі вбивають твій час!

ДВОМОВНІСТЬ: БОРОТИСЯ ЧИ НІ?

“

Раби – це нація, котра не має Слова. Тому й не зможе захистити себе.

Оксана Пахльовська

”

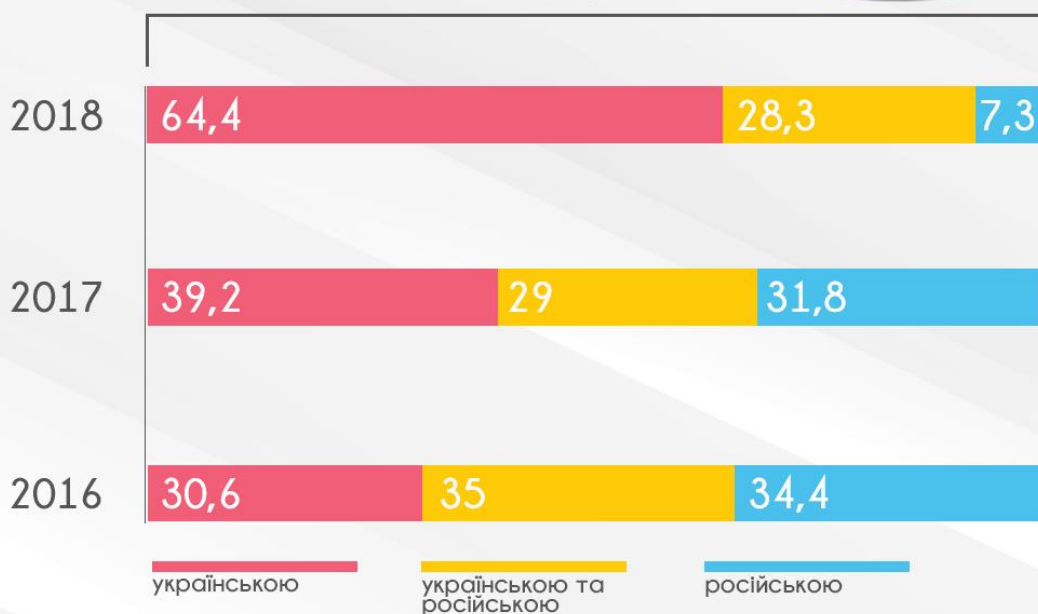
Розмовляють українською вдома, %

1,4
іншими мовами

Мова провідних українських телеканалів, %

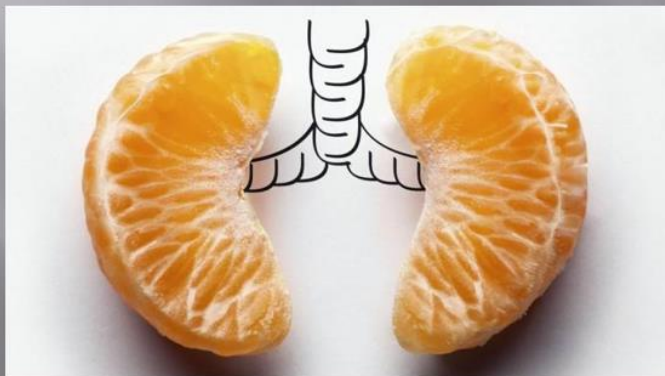
Програми

МОВА - це *здоря*,
не дай *убити себе!*

Не дозволь палінню вбити націю

Скажи "НІ" диму в легенях

Збережи здорову націю

В Україні щоденно курить 42 % дорослих чоловіків і 9 % дорослих жінок

Щороку 85 тисяч українців помирають від хвороб, спричинених курінням

На вибір професії можуть вплинути різні мотиви:

матеріальні, що виражаються прагненням до високооплачуваної роботи і пільг;

соціальні, коли підліток бажає займати гідне місце в суспільстві;

моральні, пов'язані з бажанням приносити користь людству, при цьому мати велике коло спілкування;

мотиви престижності, коли є бажання будувати кар'єру, вибираючи професію, значущу в колі близьких і друзів;

професійні і пізнавальні, метою яких є глибоке освоєння професії;

утилітарні, які дозволяють працювати і користуватися всіма благами цивілізації, в безпосередній близькості до будинку, в чистому офісі і т. д.;

творчі, дають волю фантазії і креативності;

естетичні, враховують прагнення до гармонії і краси в професії.

Шлях майбутньої професії

Кого беруть на роботу?

Особистісні риси людей бувають вищими від різних дипломів і атестатів. Звичайно, ви повинні відповідати елементарним вимогам, але ж на вас чекає робота в колективі, а для цього потрібно білизна технічних навичок. Ви повинні «вписуватися» в цей колектив, а цьому, звичайно, допоможуть ваші особисті риси: інтелект, доброта, любність, почуття гумору та здатність сконцентруватися у своїй справі. На роботу беруть особистість. І ви можете стати кращою особистістю.

Що означає вислів «умійте крутити кульку»?

Життя схоже на жонглювання, при якому одночасно чотирма кульками:

- навчально-трудова життя — повсякденна робота, навчальні заклади);
- домашнє життя — проблеми сім'ї, побутові справи (прибирання квартири, сад, догляд за домашніми тваринами);
- суспільне життя — друзі, колектив, школа;
- особисте життя — духовні й матеріальні потреби, мрії, мета.

Уявіть, що в руках у вас то одна куля, то інша. Але кожна людина має вміти балансувати всі сторони свого життя, слідкувати за різноманітністю своєї людини. В одній сфері невдача, зате в іншій — успіх. Це своєрідна компенсація. Отже, різноманітність і активність робить людину більш активною і успішною в собі. І пам'ятайте: «Життя не

Поради

1. **Батьки повинні дати дитині право вибору.** Підліток повинен відчувати незалежність і самостійність в справах, думках та вчинках. Його дії повинні виходити з внутрішніх переконань і критеріїв, а не на думку мами, тата, бабусі і т. д..
2. **Дитині варто прищеплювати ідеали,** до яких він буде прагнути, спокійно і позитивно ставитися до майбутнього. Для цього важливо вміти слухати і чути свою дитину.
3. **Необхідно створення таких умов,** в яких дитина зможе розкрити свої здібності і виявити обмеження. Особливо ця тема стосується інвалідів. Коло їх умінь і навичок досить вузький, тому до вибору професії необхідно підходити особливо ретельно, враховуючи всі можливі плюси і мінуси тієї чи іншої діяльності.

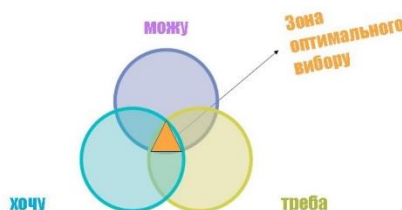
На вибір професії можуть вплинути різні мотиви:

- матеріальні,** що виражаються прагненням до високооплачуваної роботи і пільг;
- соціальні,** коли підліток бажає займати гідне місце в суспільстві;
- моральні,** пов'язані з бажанням приносити користь людству, при цьому мати велике коло спілкування;
- мотиви престижності,** коли є бажання будувати кар'єру, вибираючи професію, значущу в колі близьких і друзів;
- професійні і пізнавальні,** метою яких є глибоке освоєння професії;
- утилітарні,** які дозволяють працювати і користуватися всіма благами цивілізації, в безпосередній близькості до будинку, в чистоту офісі і т. д.;
- творчі,** дають волю фантазії і креативності;
- естетичні,** враховують прагнення до гармонії і краси в професії.

П'ять правил для досягнення високої успішності

1. **Навчайтесь працювати.** Пам'ятайте, що навколо вас теж люди із своїми мріями. Цікавтеся почуттями інших, допомагайте один одному, піклуйтеся один про одного.
2. **Учіться спілкуватися.** Не обов'язково бути оратором. Слід бути й терплячим слухачем. Можливо, тому в нас два вуха і тільки один рот.
3. **Не кидайте навчання.** Поповнюйте свої знання і досвід, читайте книжки, будьте допитливими і працелюбними. Але не для показу, а заради знань.
4. **Не втрачайте надії.** Не все виходить одразу. Але невдача й помилки теж вчать. Робіть висновки — і знов уперед. Надія вмирає останньою.
5. **Отримуйте насолоду і від навчання, і від життя.** Поеднуйте приємне з корисним. І тоді успіх буде завжди з вами.

Творення власного майбутнього

Добра підготовка — вже півдїла.
Багато струн порвати, поки музикантом стати.
Кожен радий із свого: рибак - із рибки, скрипаль - із скрипки.
Прислів'я

2019 рік

Шлях майбутньої професії

Кого беруть на роботу?

Особистісні риси людей бувають важливішими від різних дипломів і атестатів. Звичайно, ви повинні відповідати елементарним вимогам, але ж на вас чекає робота в колективі, а для цього потрібно більше, ніж технічні навички. Ви повинні «вписатися» в цей колектив, а цьому, звичайно, допоможуть ваші особисті риси: інтелект, працелюбність, почуття гумору та здатність удосконалюватися у своїй справі. На роботу беруть особистість. І ви можете стати такою особистістю.

Що означає вислів «умійте крутитися»?

Життя схоже на жонглювання, причому одночасно чотирма кульками:

- навчально-трудова життя — повсякденне (робота, навчальні заклади);
- домашнє життя — проблеми сім'ї, побутові справи (прибирання квартири, прання, догляд за домашніми тваринами);
- суспільне життя — друзі, колектив у школі;
- особисте життя — духовні й матеріальні потреби, мрії, мета.

Уявіть, що в руках у вас то одна куля, то інша. Але кожна людина має вміти поєднувати всі сторони свого життя, слід бути різнобічною людиною. В одній сфері була невдача, зате в іншій — успіх. Це своєрідна компенсація. Отже, різноманітність інтересів робить людину більш активною і впевненою в собі. І пам'ятайте: «Життя не таке,

яким воно має бути. Воно таке, яким є. Річ у тім, як ви його проживете (Вірджінія Самір).

Не живіть чужими мріями, порадами!

Іноді замість того, щоб втілювати в життя свої мрії, ми починаємо жити мріями своїх родичів, друзів. Існує таке поняття, як «династія», тобто кожне нове покоління однієї родини займається певною справою. Наприклад, один чоловік став лікарем, бо лікарями були його тато, дід, прадід. У такій родині згодом може народитися дитина, яка навіть і не мріє бути лікарем. Що ж тоді робити? Порушувати сімейні традиції? Звичайно, так. Адже слід обирати улюблену справу, не хехтувати своїми бажаннями та мріями, намагатися бути щасливим. Учіться казати «так» своїм мріям про цікаву професію, шляхетній меті в житті, набуттю знань та навичок, наданню підтримки іншим людям у їх прагненні кращого життя. Але слід уміти казати «ні». Наприклад, допомога товаришам — це прекрасно, але кидатися на всі боки допомагати іншим теж неможливо. Людина («розірветься» (нервова система не витримає) й сили її вичерпаються. І взагалі, чи доцільно витрачати свій час на втілення в житті чужих мрій, особливо якщо вони не збігаються з вашими?